

BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TARİH TEZİ ve LİSE TARİH KİTAPLARINA ETKİSİ*

Yücel KABAPINAR

A) Türk Tarih Tezi, Oluşum Aşamaları ve Amacı

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ardından Lozan Antlaşması ile kendini dünyaya kabul ettiren Türkiye, Cumhuriyet'i ilan ederek Türk tarihinin yeni boyutunu başlatıyordu. Önce alt yapı ile ilgili devrimler yapılarak, görünüm çağdaş ve laik bir niteliğe büründürüldü. Bunun ardından sıra, kültürel ve sosyal içerikli devrimlere geldi. Bunları gerçekleştirmek için yararlanılan itici güçlerden biri de "tarih" olmuştur. Bu bağlamda, Atatürk tarihe büyük önem vermiş, Türk ulusunun kendisini algılamasının yolunun tarihten geçtiğini anlamış ve 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni kurdu muştur. Adı geçen cemiyetin yürütücülüğünde Türk devriminin bir uzantısı olan Türk Tarih Tezi ortaya konulmuştur. Şimdi, bu tezin ortaya çıkış aşamalarını kısaca gözden geçirelim ve asıl hedefimiz olan tezin neyi amaçladığı ve kapsamının ne olduğu konusuna dönelim.

Denilebilir ki, tezin oluşum tohumlarının atıldığı yıl 1928 yılıdır. Bu yıl içerisinde, daha sonra 1931 yılı lise tarih kitaplarının birincisinin yazımında temel alınacak olan H.G. Wells'in "Cihan Tarihinin Ana Hatları" adlı eseri Atatürk'ün istemiyle Türkçe'ye kazandırıldı. Yine 1928 yılında, Atatürk'ün tarihe olan ilgisini daha da arttırıp, tarih çalışmalarını sistematik bir hale getirmesini sağlayacak bir başka olay da, Fransız coğrafya kitaplarında yer alan Türkler hakkındaki yanlış yargılardı. Bunu, Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasında oldukça fazla emeği geçmiş Afet İnan şöyle anlatmaktadır. "1928 yılında Fransızca coğrafya kitaplarının birinde Türk halkının sarı vaka men-

* Bu makale, 9 Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde, Prof. Dr. Salih Özbaran'ın yönetiminde hazırlanan "Müfredat Programı ve Ders Kitapları Açısından Ortaöğretim'de (Lise) Tarih Öğretimi" (İzmir, 1991) adlı Yüksek Lisans Tezi'nden alınmıştır.

sup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci sınıf bir insan tipi olduğu yazılı idi. Kendisine gösterdim. Böyle midir dedim. ... Hayır, olmaz. Bunun üzerinde meşgul olalım, sen çalış dediler" ¹.

Bundan sonra Türk tarihi ile ilgili çalışmalar hızlandı. 1930 yılı içerisinde "Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" kurularak, kurum-sallaşma aşamasına gelindi. Afet İnan, bu kurultayda verdiği söylevde, "Beşeriyetin en yüksek ve ilk medeni kavmi, vatanı Altaylar ve Orta Asya olan Türklerdir. Mezopotamya'da İran'da milattan en aşağı 7000 sene evvel beşeriyetin ilk medeniyetini kuran ve beşeriyete ilk tarih devrin' açan, Sümer, Akat, Alan isimleri verilmekte olan Türklerdir. Mısır'da deltanın otokton sakinleri ve Mısır medeniyetinin kurucuları Türklerdir. Mezopotamya'da milattan evvel 2300 tarihinde şöhret bulan Sami Hamurabi, tarihte mevki alan Asurlular tarih içinde tarihtirler. Grek namını alan Doryenler'in Anadolu'nun otokton ahalisi, ilk ve hakiki sahipleri, ataları etilerin başlarında bulunan Türklerdir" ² diyerek Tez'in ilk habercisi oluyordu.

1930 yılının sonlarına doğru, heyet (Türk Ocağı TTTC) 606 sayfalık *Türk Tarihinin Ana Hatları* adlı eseri ortaya koydu. Buradan da, tezin oluşumunun 1928-30 yılları arasında olduğu anlaşılmaktadır. Yalnızca yüz nüsha basılıp ilgili kişilerin eleştirisine sunulan bu kitap, Türk Tarih Tezi'nin derli toplu sunulduğu ilk eserdir. On bir bölümden oluşan bu eser, dünyanın oluşumundan itibaren Türk Tarihini, en eski çağlardan Cumhuriyet'e kadar kısaca ele almakta idi.

Bu tez ile özet olarak, Türklerin Orta Asya'da yüksek bir medeniyet oluşturdukları, ancak iklimdeki değişmeler sonucunda dünyanın dört bir yanına göç ettikleri; Türk kavimlerinin göç ettikleri yerlere beraberlerinde kendilerinin yarattığı uygarlığı da getirerek, dünyaya uygarlık yayan bir ulus oldukları anlatılıyordu. Öte yandan, Türklerin Anadolu'ya binlerce yıl önce göç ettikleri, bundan dolayı Anadolu'nun da Türklerin anayurdu olduğu vurgulanıyordu.

Türk Tarihi'nin *Ana Hatları*' (kitabın bu adı, Wells'in *Cihan Tarihinin Ana Hatları*'ndan esinlenerek konulmuş olsa gerektir) ndan sonra *Türk Tarihinin Ana Hatları-Methal Kısmı* adı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1931 yılında bir kitap bastırılarak okullara dağıtıldı. 74

¹ Afet İnan, "Atatürk ve Tarih Tezi", *Bellekten*, III/10 (1939), s.243-244

² Uluğ İğdemir, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*, Ankara, 1973, s.68-69

sayfalık bu kitapçık, Türk Tarihinin Ana Hatları'nın bir özeti niteliğindedir. Kitabın Önsöz'ünde, bu kitabın belli bir amaç gözetilerek yazıldığı belirtildikten sonra, bu amaç şöyle dile getirilmiştir. "Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehzaz olan Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin ecdat hakkında böyle yanlış malumat alması Türklüğün kendini tanımada, benliğini inkışaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapta istihdaf olunan asıl maksad, bugün bütün dünyada tabii mevkini istihdat eden ve bu şuurla yaşayan milletimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır; aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için milli tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır"³.

Bu şekilde Türk Tarih Tezi'nin yaratılış amaçlarından bir bölümü ifade edildikten sonra, "Türklerin yalnız harp ile, başkalarının memleketlerini ele geçirmek gaye ve gayretile yaşayarak medeniyete hadim olmadıkları yolundaki garazkar iddia ve iftiraların artık mevsimi geçmiştir. ... Türkler aleyhinde menşei hristiyanlık taassubu olan ve asırlarca yürütülen garazkar telkinlerin daima saf ve bitaraf kalması lazım gelen ilim ruhu içine de sokulmuş olması teessüfe değer hallerdendir"⁴ denilerek Avrupalı tarihçilere sitem edilmekte ve Türk Ulusuna şöyle seslenilmektedir. "Ey Türk Milleti! sen yalnız kahramanlık ve cengaverlikte değil, fikirde ve medeniyette de insanlığın şerefisin. Tarih kurduğun medeniyetlerin sena ve sitayişleriyle doludur. Mevcudiyetine kasteden siyasi ve içtimai amiller birkaç asırdır yolunu kesmiş, yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da, on bin yıllık fikir ve hars mirası ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızasında binlerce ve binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih, medeniyet safında layık olduğun mevkii sana parmağıyla gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel. Bu senin için hem bir hak, hem de bir vazifedir"⁵. Bu sözlerle Türk'ün kendini öğrenmesi gerektiği; bunun da yolunun tarihten geçtiği belirtilmektedir. Böylece Türk'ün tarihsel uyanışı başlamakta ve dünya uygarlığı içinde kendine bir yer bulma çabasına dönüşmektedir.

³ Türk Tarihinin Ana Hatları, İstanbul, 1930, s.1

⁴ Türk Tarihinin Ana Hatları, İstanbul, 1931, s.73

⁵ A.g.e (1931), s.74

Yukarıda belirtilen kitapların yazımını gerçekleştirerek Tez'i ortaya çıkaran "Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" 1931 yılı Nisan'ında Türk Ocakları'nın kapanması üzerine kendini feshetmiştir. Ancak aynı kurul, 15 Nisan 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti adı altında yeni bir kimlikle kurulmuş, tezin yürütücülük görevini üstlenmiştir. Daha sonra adı Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilecek olan bu cemiyet, ilk iş olarak Türk Tarih Tezi'nin paralelinde ortaya konan Lise tarih kitaplarının yazımına başlamıştır.

Türk Tarih Tezi'nin ortaya konuş amaçları çok kapsamlıdır. Bu amaçlar evrensel ve ulusal boyutlar taşımaktadır. Yusuf Akçura, I. Türk Tarih Kongre'sinde sunduğu tebliğde şunları söylemektedir. "*Cihana nazaramız, bundan böyle Avrupa gözlüğü ile olacak değildir. Gözlükleri kırarak, çıplak gözümüzle hakikati ve menfaatimizi görmeğe çalışıyoruz. Cemiyetimiz tarafından yazılan bu kitaplarda teferuata ait hatalar olabilir, fakat kitapların istihdaf ettiği gaye ve o gayeye bizi götüren ana hatlı doğrudur. Biz bu eserimizde, ta menşeinden itibaren kendi kavmimizi, kendi ırkımızı mihver ittihazettik. Ve bütün beşeri vakıalara o mihverin yanından bakıyoruz*"⁶. Akçura'nın bu sözlerinde, dünya uygarlığı içindeki yeni küçümsenmiş, haksızlığa uğratılmış bir ulusun artık kendini bulduğunu gösteren bir haykırış vardır.

Gerçekten de o zamana dek, Avrupalıların Türklere bakış açısı 300 çadırlık bir halk tarafından kurulan bir beylik ve daha sonra Bizans müesseselerini taklit ederek gelişmiş bir imparatorluktan ibaretti. Türkler uygarlığın oluşumuna hiçbir katkısı olmayan; aksine uygarlık yıkıcı bir ulus olarak gösterilmişti. "*Bu ruh halinin ilk sonucu, özellikle aydınlar arasında yaygın ve yerleşmiş bir aşağılık duygusuydu. Bir taraftan bu kötü kompleks, diğer taraftan Osmanlı padişahlığının ürkümü, sinmiş, boynu bükük hali içinde yetişen genç kuşağın, içlerinde isyancı ruh taşıyan bir avuç mensuplarından başkasına hakim olan ruh hali bu durumu olduğu gibi kabul etmekten ibaret kalıyordu*"⁷.

İşte başlangıçta belirtilen Yusuf Akçura'nın sözleri bu ruh haline bir isyan, yeni kurulan devletin Türk'e bakış açısındaki değişikliğin göstergesidir. "*Türk ulusunun büyüklüğüne ve üstün uygarlık yete-*

⁶ Yusuf Akçura, "Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair", I. Türk Tarih Kongresi (Konferanslar -Münakaşalar), İstanbul, 1932, s.606

⁷ Ş.Sürcyya Aydemir, *Tek Adam* (1922-1938), C.3, İstanbul, 1985, s.428

neklerine içten inanmış olan Atatürk, son yüzyılların aşağılık duyguları içinde kendine güven ve inancı yitirmiş olan Türk ulusuna yalnız savaş alanında değil, uygarlık alanında da büyük ulus olduğunu anlatarak onu en uygar milletlerin düzeyine çıkarmak için ilk önce tarihini bilmesi, onu yabancılardan değil, ilk kaynaklardan kendisinin araştırarak öğrenmesi gerektiğine inanıyordu⁸. Böylece Türk Tarih Tezi'nin ortaya çıkış nedenlerinden biri, Türk ulusunun kendi tarihine yönelerek, yüzyılların verdiği aşağılık komplekslerinden kurtulması; kendine inancı olan dinamik bir toplum yaratılması istemidir.

Öte yandan, Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı sonunda paylaşılırken, bu paylaşım aynı zamanda tarihsel temeller üzerine de inşa edilmeye çalışılmıştır. İtilaf Devletleri, işgali meşrulaştırmak için tarihsel olayları çarpıtarak haklıklarını tescil ettirmek istemişlerdir. Yunan delegasyonu, kendilerinin, Batı Anadolu'daki haklarını saptamak için yalnız coğrafi delilleri değil, aynı zamanda uygarlık delillerini de sayıp dökmüşlerdir. Bundan başka İtalyanlar, eski Roma İmparatorluğu'nun halefleri olarak; Fransızlarda, Haçlı Seferleri sırasında Frank Devleti'nin kurulmasını bahane ederek Güney Anadolu'ya sahip çıkmak istemişlerdir.

Kurtuluş Savaşı başarı ile kazanılıp, Türk Devleti kurulmasına rağmen M. Kemal, bu haksız iftiralar ve çarpıtmalar ile tarihin tahrif edilmesini aklından çıkaramamıştır. Türk Tarih Tezi ile de, Anadolu'nun binlerce yıldan beri Türk vatanı olduğunu herkese göstermeye çalışmış, Anadolu'ya sahip çıkmıştır⁹.

Türk Tarih Tezi'nin ulusal boyutlarına gelince, Atatürk ile birlikte yeni bir anlayışa dayanan, yeni bir Türk devleti kurulmuştur. Yeni bir ideoloji ülkede egemendir. Türk devriminin laikleşme ve uluslaşma sürecinde tarihten beklenen, Türk ulusunun Türk kimliğini benimsemesinde aktif rol oynamasıdır. Osmanlı'nın bir uzantısı niteliğindeki dinsel ve hanedan tarihi ile sınırlı tarihin boyutları genişletilip, Orta Asya merkezli bir tarih gündeme gelmiştir. Türklerin tarihinin ilk dönemlerine dönülerek, ümmetçi ve hanedancı etkiler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken de, devlet politikasına paralel olarak Türk tarihi laikleşmiş, eskinin sınırlı düşünce biçimini kırmıştır.

⁸ İğdemir, a.g.e, s.3

⁹ Enver Ziya Karal, "Tanzimat'tan Bugüne Kadar Tarihçiliğimiz", *Felsefe Kurumu Seminerleri*, Ankara, 1977, s.256-257

Niçin Osmanlı ya da Selçuklu tarihi başlangıç noktası olarak alınmadı da, Orta Asya'ya gitmek, Sümerlere kadar inmek gereği duyuldu? Çünkü, "Atatürk'ü Selçuklu ve Osmanlı'yı bir kenara bırakıp, Orta Asya'ya ve daha çok İskitlere, Sümerlere ve Hititlere yönelten en önemli etmen Osmanlı ideolojisi ne duyduğu tepki olmalıdır Türk Devrimi, her şeyden önce Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyıllardaki dünya görüşüne bir tepkinin ifadesidir. Bu nedenle yeni bir dünya görüşüyle donatılacak bir toplum için Osmanlı tarihi örnek alınmazdı. ... İşte bu noktada Atatürk, Türk ulusuna benliğini kazandırmak onun da şerefli bir geçmişe sahip olduğunu kendisine anlatabilmek için tarihe yıpranmamış, tenkitten uzak kalmış, biraz da dasitani ve mitolojik bir tarihe yani İskitlere, Sümerlilere, Hititlere vs. sahip çıktı" ¹⁰.

Diğer yandan "Mustafa Kemal, yeni bir Anadolu Türk vatanı fikrini zihinlere yerleştirmek istedi. Amacı halen İslami ve Osmanlı bağlılık duygularını yıkmak, Panislamik ve Pantürkist heveslere karşı koymak ve Türk ulusunda vatanına karşı yeni bir bağlılık yaratmaktı" ¹¹ Atatürk, eski çağ uygarlıklarının Türk oldukları savıyla, Anadolu'nun da Türk'ün anavatanı olduğu imajını yaratarak, Türk ulusunun Türklüğe olduğu kadar, Anadolu'ya da sahip çıkmasını amaçlamıştır. Anadolu'nun tarihsel Türklüğünü kanıtlayarak Turancı emellere, tarih bilimi aracılığı ile de set çekmek istemiştir.

Türk Tarih Tezi'nde, eski uygarlıkları kuran insanlar ile Türkler arasında ırksal bağlar kurulmak istenmiştir. Ancak, "tarih tezi kafatasını antropolojik olarak ele alır, toplumsal yapı belirlemede gözönünde bulundurmaz. Örneğin 1931'de yayımlanan 4 ciltlik Tarih'in birinci cildinde şöyle denilir. "Irklar arasında bugün görülen farkların tarih açısından önemi pek azdır. Kafatası biçimi ırkların sınıflandırılmasında kullanılırsa da toplumsal hiçbir anlamı yoktur" ¹². Nitekim Atatürk, daha sonra yaptığı icraatla bu durumu kanıtlamıştır.

Türk Tarih Tezi'nde aşırılıklara kaçılmış mıdır? Böyle bir soruya "evet aşırılıklar vardır" demek doğaldır. Çünkü, bu tez "gerçek, yarı gerçek ve yanlışlık karışımı resmi doktrin olarak ilan edildi ve araştır-

¹⁰ Aydoğan Demir, *Türk Tarihine Giriş* (Teksir edilmiş Ders Notları), İzmir, 1985, s.5-6

¹¹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (çev. Metin Kırath), Ankara, 1984, s.356

¹² Demir, a.g.e., s.19

*ma ekipleri bunun çeşitli önermelerini kanıtlama" işini koyuldular*¹³. Türk Tarih Tezi'nde, tarihi kanıtlarla bir amaca ulaşmak yerine, önceden belirlenmiş bir amacı ortaya koyma çabası vardır. Bu nedenle Türk Tarih Tezi'nde yer alan bazı iddialar üzerinde tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmaların yoğunlaştığı noktalar ise şunlardır:

1) Türk Tezi'nin dayandığı Orta Asya'nın kuruması faraziyesi ancak Milat'tan sonraki şartlar için savunulabilir. Eski zamanlar için böyle bir kuraklık söz konusu değildir.

2) Orta Asya'nın Prehistorik devirlerde meskun (yerleşime açık) olduğu sabit değildir.

3) Brakisefal ırkın ana yurdunun Orta Asya sayılma ve ırki gösterge olarak kafatasının kısıklığını esas olarak alınması keyfi bir şeydir. Çünkü Türk olmayan Alzaslılar, Bavyeralılar brakisefal oldukları halde Türklerden bir grup olan Türkmenler brakisefal değil, Dolikosefaldirler.

4) Sümerlerin ve diğer Ön Asya kavimlerinin Türklükle bir münasebetleri olmadığı gibi, Mısır'ın Ön ve Orta Asyalılar tarafından istilası iddiası da esassızdır¹⁴.

Türk Tarih Tezi, ulusal bilincin pekiştirilmesini sağlaması ve Türk'ün o ana değin bilemediği yaşam öyküsünü öğrenebilmesi için bir araç sayılmalıdır. Bu yaşam öyküsü, *"alacakaranlık sınırında, Türk ulusuna bir tarihsel görev de aramıştır. Dünyaya uygarlık değerlerini yaymak. Bu görev tasarımları elbette bilimsel değil, kurgusaldırlar. Ancak bunlar, ulusların özgüvenlerini güçlendirdiklerinden zaman zaman yararlı olabilir"*¹⁵ niteliktedir. Zaten, *"sonraki yıllarda tutar yanılmayan tarih teorileri sessizce terkedilip, nezihçe gömüldü, fakat kuvvetlenmesine hizmet ettikleri vatan bağlılığı durmaksızın büyüdü"*¹⁶. Böylece tarih, çağdaşlaşma amacını taşıyan Türk devriminin kendinden istediği görevi yerine getirmiş günümüzün ulus bilincine erişmiş toplumunun ilk adımlarının atılmasında destek rol oynamıştır. Bunun sonucunda kendine güvenli, Türk olduğunun bilin-

¹³ Lewis, a.g.c. s.356

¹⁴ Şemsettin Günaltay, "Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntikatlarn Mahiyeti ve Tezin Kat'i Zaferi", *Belleten*, II/7-8 (1938), s.339

¹⁵ Macit Gökberk "Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk", *Çağdaş Düşüncenin Işığında ATATÜRK*, İstanbul, 1986, s.323

¹⁶ Lewis, a.g.c., s.357.

cinde çağdaş bir toplum yaratılmıştır. Türk milleti, "İslamiyetin aşladığı millet üstü ümmet"¹⁷ düşüncesinden kurtarılıp, kendi egemenliğinin bilincinde bir ulus olmuştur.

Atatürk tarih biliminin çağdaş olanı yakalamasında da önemli rol oynamıştır. "Modern tarihçiliğinin önünün açılması için önce Kemalist Devrimin eskinin çürümüş yanlarına o zamana kadar görülmedik derecede sert bir turpan vurması gerekiyordu"¹⁸. Atatürk, bunu gerçekleştirecek, her alanda olduğu gibi tarihi de, "sosyal özgürlüğe"¹⁹ kavuşturmuştur. "Yaşlı birçok kavimli İslam sultanlığından milli ve laik bir Cumhuriyet'e geçişin"²⁰ bilimsel alandaki özgürlüğü de sağladığı ortadadır. Türk Devriminin oluşumlarının gerçekleştiği 1923-38 yılları arasındaki şartlar ve o dönem dünyasındaki yapılanmalar göz önünde bulundurulursa gerçekleştirilenler daha iyi kavranabilir. Gerçekten de, Türkiye Cumhuriyeti, 1917 Sovyet Komünist devrimi ile, 1930'lu yılların Alman ve İtalyan Faşizminin dünyayı etkileyen, dogmatik nitelikli düşünsel sistemleri arasında kurulmasına rağmen, yüzyılların Türk halkı üzerindeki tortulanmalarını ulusal egemenliği amaç edinerek ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Nitekim, resmi bir ideolojik bakış açısı ile gelişen bu teze dönemin Türk bilim aleminde de olumsuz tepkiler gelebilmiş; ve bunlar Atatürk tarafından gözardı edilmemiştir. Resmi görüş Türk Tarih Kurumu'na ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne zorla benimsetilmiştir. Bu arada İstanbul Üniversitesi'nin (Darülfünun) yeni tezlerden daha uzak durmak serbestliğini bulabilmesi dikkat çekicidir. "Örneğin Fuat Köprülü ile o zamanlar asistanı olan Abdülkadir İnan 1927-1930'da Yusuf Ziya Özer'in geliştirmekte olduğu şekliyle Yunan ve Mısır uygarlıklarının Türk kökenliliği iddialarını acı alaylara varan bir sertlikle eleştirdikleri halde, 1931'de ilk lise kitaplarının Osmanlılar dışındaki Türk devletleriyle ilgili bölümlerini yazma işi bilimsel kişiliğinin olanca ağırlığıyla Köprülü'ye emanet edilmiş; Atatürk'ün sofrasında bile Hüseyin Namık Orkun itirazlarını sürdürmüş; "milli tez" in bu gibi karşıları Türk Tarih Kurumu içinde de devlet çizgisinin savunucularıyla yan yana yer almışlar"²¹ ve ikinci plana itilmişlerdir.

¹⁷ Lord Kinross, *Atatürk (Bir Milletten Yeniden Doğuşu)*, (Çev. Necdet Sander), İstanbul, 1984, s.704

¹⁸ Halil Berktaş, "Tarih Çalışmaları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.IX, s.2461

¹⁹ Karal, a.g.m., s.258

²⁰ Berktaş, a.g.m. s.2461

²¹ Halil Berktaş, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü*, İstanbul, 1983, s.58-59

Bu kişiler, Atatürk tarafından hoşgörüle karşılanmasına rağmen, Türk Tarih Tezi'nin tartışıldığı I. Türk Tarih Kongresi'nde çok ağır -hatta hakarete varan- karşılıklar görmüşlerdir. Kongrede, Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan teze eleştiri getirmişlerdir. Bunun üzerine Dr. Reşit Galip Bey, tezi eleştiren Zeki Velidi için, "*Zeki Velidi Bey'in Darülfünun'daki kürsüsü önünde talebe olarak bulunmadığıma çok şükrediyorum. ... Türkiye Cumhuriyeti Darülfünun'unun kürsüsü bu kadar hafif malumet kadar sakim metodlarla işgal edilecek bir kıymetsiz mevkî değildir*"²² diyecek kadar ileri gitmiştir.

Tezin yaratıcısı konumundaki Mustafa Kemal, tez aleyhtarlarına sofrasında yer açacak, bu kişileri önemli mevkilere getirecek kadar esnek olurken; Reşit Galip Bey'in teze itiraz edenleri, bu denli eleştirmesi ancak kraldan fazla kralcılık yapmak diye nitelenebilir. 1930'larda esen Türk Tarih Tezi rüzgarı bazı çevrelerde dogmatik bir edaya bürünürken, Atatürk buna kendini kaptırmamıştır. Nitekim, bir süre sonra, bilimsel alanda tezin etkisi yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Tez, misyonunu başarıyla tamamlamış; ulus olma bilincinin topluma benimsettirilmesinde üstüne düşeni yapmıştır.

Türk Tarih Tezi, evrensel boyutuyla, Türk ulusuna dünya uygarlığı içinde bir yer bulma; ulusal boyutuyla da Türklere ulusal bir bilinç verme çabasının bir ürünüdür. Toplumun Türklüğü ve devrimleri benimsemesi sürecinde tarih de kullanılmıştır. Tez, bir bakıma batılı görüşlere karşı bir savunma amacı taşıırken; ülkede ümmet psikolojisinden ulus bilincine ulaşmada, Türk'ün Türklüğe ve Anadolu'ya sahip çıkmasını amaçlayan bir tez olarak yorumlamak gerekir. Bu yapılırken aşırılıklara kaçıldığını inkar etmek objektifliğe sığmaz. Öte yandan tezi, o günün şartlarında ulus olmanın verdiği bir heyecanla aşırıya kaçması doğal karşılanabilecek bir teoriler bütünü şeklinde değerlendirmek doğru olur düşüncesindeyim.

²² I. Türk Tarih Kongresi (Konferanslar-Münakaşalar), İstanbul, 1932, s. 388-389

B) 1931 Yılı Lise Tarih Kitapları

Türk Tarih Kurumu, kuruluşundan hemen sonra önemli bir işle görevlendirildi. Resmî tarih görüşü niteliğindeki Türk Tarih Tezi'nin ders kitaplarına uyarlanmasıydı, bu görev. Nitekim hummalı bir çalışma sonunda 13 kişilik bir komisyon tarafından yazılan dört ciltlik lise tarih kitapları 1931 yılında basılarak, öğretimin hizmetine sunuldu. Böylece, devrimin öğretisinin çok geniş bir halk kesimine ulaşması umuluyordu. Devrim kendi mantığına uygun kuşakları yetiştirmeye başlıyordu. Şimdi IV ciltlik bu dizinin kısa bir incelemesine geçelim.

384 sayfa tutarındaki *Tarih I*in başlangıcında yer alan "Beşer Tarihine Giriş" adlı ünite de dünyanın ve insanlığın ortaya çıkışı, ırklar ve tarihi devirler anlatılmaktadır. Daha sonra Türk Tarihi ve Medeniyetine 28 sayfalık bir giriş yapıldıktan sonra sıra, ilk çağ uygarlıklarının anlatımına gelmektedir. Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika uygarlıklarının hepsine birden yer verilmekte ve ayrıntılı bir biçimde işlenmektedir. Doğal olarak bu anlatım, tüm uygarlıkların Türklerle bütünleştiği biçimindedir.

Tarih I adlı kitap, anlayış bakımından başlıca iki ana temayı içermektedir. Birincisi, "Beşer Tarihine Giriş" adlı üniteyle, Dünyanın oluşumu, insanın ortaya çıkışı Darwinist yöntemlerle açıklanıyor, bu yönüyle de dinsel hurafelerden sıyrılıyordu. Böylece devrimin laik öğretiyi tüm sistemlere uygulama amacı burada da kendini gösteriyordu.

İkinci tema ise: Türk Tarih Tezi ile Türklerin tüm dünyaya uygarlığı öğrettikleri ve Anadolu'nun tarihsel süreç boyunca Türklüğe vatan olduğu varsayımına dayanarak Türk'e ulusal bir bilinç ve gurur verilmek isteniyor, Türk Toplumunun, o ana dek net olarak bilemediği "Millet" ve "Milliyetçilik" anlatılıyordu. Dolayısıyla bu kitabın, genel anlamda laik ve bilimsel düşünceyi, özel anlamda da ulus ve ulusalcılık düşüncesini işlediği ve bunları yeni yetişen kuşaklara devrimin bir öğretisi olarak benimsetmeye çalıştığı ortadadır.

Nitekim kitabın giriş bölümünde yazılış amacı gayet açık bir biçimde şöyle belirtilmiştir. "1000 yıldan fazla süren İslamlık-Hıristiyanlık davalarının doğurduğu hüsumet duygusile mutaassıp

müverrihler bu davalarda asırlarca İslamlığın piştarlığını yapan Türklerin tarihini kan ve ateş maceralarından ibaret göstermeğe savaştılar. Türk ve İslam müverrihlerde Türklüğü ve Türk medeniyetini İslamlık ve İslam medeniyeti ile kaynaştırdılar. İslamlığa tekaddüm eden binlerce yıla ait devreleri unutturmayı ümmetçilik siyasetinin icabı ve din gayreti vecibesi bildiler. Daha yakın zamanlarda Osmanlı İmparatorluğuna dahil bütün unsurlardan tek bir milliyet yaratmak hayalini güden Osmanlılık cereyanı da, Türk adının anılmaması, milli tarihin yalnız ihmali değil, hatta yazılmış olduğu sayfalardan kazınıp, silinmesi yolunda üçüncü bir amel halinde diğerlerine eklendi. Bütün bu menfi cereyanlar, tabii olarak, mektep programları ve mektep kitapları üzerinde dahi tesir gösterdi ve Türklüğün çadır, aşiret, at, silah ve muharebe mefhumlarile müradif tutulması an'anesi mektep kitaplarına kadar girdi. Türk tarihinin inkar edilmiş ve unutturulmuş simasını ve mahiyetini bütün hakikatlarile meydana çıkarabilmek" ²³ biçiminde belirtilmiştir.

Yukanda, Avrupalı müverrihlere, Türklerin tarihini çarpıttıkları, Türk ve İslam müverrihlere de, eski Türk medeniyetini ve Türklüğü unutturarak İslamlık ve İslam medeniyeti ile kaynaştırdıkları için sitem edilmektedir. Ayrıca Osmanlılık düşüncesinin, Türk ulusal bilincinin gelişmesini geciktirdiği de belirtilmektedir. Böylece kitap, "inkar edilmiş ve unutturulmuş" gerçekleri ortaya çıkarmak görevini üstlenmiş görünmektedir.

Kitabın başlangıcında kainat ile tabiat arasındaki bağlantı şöyle kurulmuştur. "İşte tabiat hem kainatın varlıklarının birliğidir ve hem aynı zamanda, kainatın kanunlarına tabi hareket ve kuvvettir. O halde tabiat hem kanunların sahibidir, hem de aynı kanunların tabiidir. Nasıl ki, millet devlettir; bu itibarla kanunların sahibidir ve onları infaz eden kuvvettir; fakat aynı zamanda kendi de bu kanunlara tabiidir. ....Fihakika insan tabiatın mahlukudur. Hayatın büyük kaidesi de tabiata tabi olmaktır" ²⁴ denilirken, herşeyin doğa çerçevesi içinde ele alınması vurgulanıyor, bu arada ulusun devleti oluşturduğu ve kanunların sahibi olduğu satır arasına sıkıştırılarak ulusal egemenlik ön plana çıkarılıyordu. Daha sonra insan zekası üzerinde durularak,

²³ Tarih I (Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar), İstanbul, 1931, s.V.

²⁴ Tarih I, s.2

"... İnsanların bütün bilgileri ve inanışları, insanın zekası eseri" olduğu ve "tabiatın fevkinde ve haricindeki bütün mefhumların, insan dimağı için kendi tarafından uydurma şeylerden başka bir şey olmayacağı" ²⁵ belirtilerek doğaüstü inanışlar mahkum ediliyordu.

Dünyanın oluşumu ile ilgili olarak, dünyanın güneşten geldiği, zamanla şeklini değiştirerek en nihayet bugünkü halini aldığı anımsatıldıktan sonra ²⁶, insanın ortaya çıkışı "sıra ile maymunlar, kuyruksuz maymunlar ve nihayet insanlar" ²⁷ şeklinde sıralanarak Darwinist yöntemlerle açıklanmıştır. Yine, "herhalde hayatın, herhangi bir tabiat harici amilin müdahalesi olmaksızın dünya üzerinde tabii, zaruri bir kimya ve fizik seyri neticesi olduğunu kabul etmek gerekir" ²⁸ denilerek nihai bir yargıya varılmıştır.

İrk üzerinde durulurken, Türklerin beyaz ırka mensup ve kafatası şekli olarak brakisefal olduğu vurgulanmıştır ²⁹. Bu yapılırken, Antropolojik anlamda bir ayrım yapılmış, ırkların birbirine üstünlükleri gibi bir iddiadan kesinlikle kaçınılmıştır. Buraya kadar yapılmış olan açıklamalar ile, dünyanın ve insanın ortaya çıkışının laik ve bilimsel bir biçimde açıklandığı sonucu çıkmaktadır.

Daha sonra, "Büyük Türk Tarihi ve Medeniyetine Bir Nazar" adlı ünite de, Türklerin anayurdunun Orta Asya olduğu vurgulanıyor, Orta Asya'daki Türk uygarlığının niteliği de, "Dünyanın başka taraflarında insanlar daha kaya ve ağaç kovuklarında en koyu vahşet hayatı yaşarken, Türk, anayurdunda kereste, maden medeniyetleri devirlerine kadar ulaşmıştı" ³⁰ şeklinde belirtiliyordu. Orta Asya'nın kuruması ile ilgili teori de şöyle açıklanmıştır. "Cümudiyeler Devrinin sona ermesi, Büyük Türk Denizi havzasındaki iklim şartlarını değiştirdi. Yavaş yavaş çekilen buzlar, Asya'nın şimali ile en yüksek dağlarına münhasır kaldı. Sular azaldı. Gitgide daralan denizlerin yerinde göller, bataklıklar kaldı. Irmaklar, çaylar, cılız derelere döndü; bunlardan birçokları kurudu, yeni kara parçaları meydana çıktı, bol yağmurlarla

²⁵ Tarih I, s.2

²⁶ Tarih I, s.3

²⁷ Tarih I, s.4

²⁸ Tarih I, s.5

²⁹ Tarih I, s.17

³⁰ Tarih I, s.26

sulanan yeşil ovalar kurak ve çorak çöller haline girdi" ³¹ Bunun sonucunda ortaya çıkan göç için de, "Orta Asya binlerce yıl zarfında Çin'e, Hind'e, Önasya'ya, Şimali Afrika'ya ve Avrupa'ya dalgalarını taşıyan büyük bir insan denizi oldu" ³² denilmiş, Türklerin, "medeniyetlerinin tohumlarıyla birlikte dört bucağa" ³³ yayıldıkları ifade edilmiştir.

Çin medeniyeti anlatılırken, "Çin yerlisini Taş Devrinden çıkararak medeniyette inkişafa sevkedenler Türklerdir" ³⁴ ifadesi ile Çin uygarlığını yaratanların Türk olduğu vurgulanıyordu. Hint uygarlığı için ise, "Çin'de olduğu gibi Hintte'de asıl yerlilerin medeniyeti yoktu. Tarihten evvelki zamanlarda Hint, maymun sürülerine benzeyen kara derili insan kabileleriyle meskundu. Saydığım iki geçitten giderek bunları cenuba süren Türklere tarihlerde Dravit adı veriliyor. .... Dravitlerin Hintte medeniyetlerini yüksek bir dereceye çıkardıkları Harappa ve Mohencodaro da yapılan yeni arkeoloji keşifleriyle meydana çıkarılmıştır" ³⁵ denilmektedir. Ayrıca, "Dravit medeniyeti, bütün Önasya memleketler ile yakınlık ve benzeş göstermektedir. Lisanları Sümerceye benzer. Hepsi birden Ortaasya Türk medeniyeti ailesindedir" ³⁶ ifadesi ile diğer uygarlıklarda olduğu gibi, Hint uygarlığının yaratılmasında da Türklerin etkili olduğu vurgulanıyordu. Bu arada, Buda'nın da Saka Türklerinden olduğu iddia edilerek, Atilla'nın kardeşinin "Buda" ya da "Bleda" adıyla anıldığı ve hatta Macaristan'ın eski yerleşim merkezlerinden Budin Kalesinin adının buradan geldiği belirtiliyordu ³⁷.

Önasya Sümer ve Etiler ile Elamlar da, bu durumdan paylarını almışlardır. Şöyle ki: "Türklerin aşağı Mezopotamya'ya inişlerinde ırmak boyları bataklık halinde idi. Cetveller ve kanallarla suların zararını gidermek toprağın muntazam sulanmasını temin etmek için bu muhacir kabilelerin gösterdikleri kabilüyet ve meharet daha ilk geldikleri zamanda dahi medeni seviyelerinin yüksek olduğuna delil sayıl-

³¹ Tarih I, s.26-27

³² Tarih I, s.27

³³ Tarih I, s.28

³⁴ Tarih I, s.59

³⁵ Tarih I, s.28-29

³⁶ Tarih I, s.75

³⁷ Tarih I, s.76

maktadır. ... Bu medeniyet Sümer-Elam medeniyeti ünvanları ile anılır. ...Anadolu Medeniyetinin, Mezopotamya ve Mısır Medeniyeti kadar eski olmadığı iddiası varit değildir. Zira söylediğimiz gibi, Mezopotamya ile Anadolu'yu işgal eden insanlar aynı ırktan ve aynı menşededirler" ³⁸. Anadolu'daki Hititler (Etiler) ile ilgili olarak da "Küçük Asya ahalisi", Hitit ve emsali isimlerle tanıtılan Hata Türkleridir" ³⁹ denilmiştir. Öte yandan Türk olduğu öne sürülen kavimler arasında Frigler ⁴⁰, Lidyalılar ⁴¹ ve Fenikeliler ⁴² de bulunmaktadır.

Mısır uygarlığı için ise, "Mısır'a giden Türkler yerleşmek için Nil'in boş buldukları deltasını seçtiler. İlk Mısır medeniyetini kuranların Asya'dan geldikleri Mısır'ın kadim tarihi ile uğraşan alimlerin çoğu tarafından kabul edilmiş bir keyfiyettir" ⁴³ denilmektedir. Ege havzasındaki medeniyetler de, "Anadolu'nun garp kıyılarında ve Yunan yarımadası'nda yükselmiş medeniyetleri, Anadolu'nun içindeki, Mezopotamya'daki ve Orta Asya'daki kadim medeniyetlerden ayrı mütalea etmek kabil değildir. İnsanlar yakın zamanlara kadar bütün Akdeniz havzasına şamil müstakil bir Yunan medeniyeti tasavvur ve kabul edecek mertebede az bilgili idiler. .... Son asra kadar menşei mevhum bir Grek medeniyetine bağlanan Lidya ve Frikya medeniyetleri gibi Garbi Anadolu medeniyetlerinin de esasta Eti Medeniyetinin devamından ibaret olduğu artık kolay rededilmeyecek kanaatler sırasına girmiş bulunuyor" ⁴⁴ denilerek Ege Havzasındaki Minos, Adalar, Miken ve İyon medeniyetleri de Türk kökenlere bağlanıyordu. "Bugünkü Greklerin taşıdıkları Grek ismi de, Yunanistan'a göç edip yerleşmiş olan muhtelif Türk kabilelerinden birinin adı olan Krak'tır" ⁴⁵ şeklinde ileri sürülerek Grek adı Türk kabile adı olarak tescil ediliyordu. Etrüsklerin de Türk olduğu iddia edilerek, böylece Roma uygarlığının kökeninde de Türk etkisi vurgulanmaya çalışılıyordu ⁴⁶.

³⁸ Tarih I, s.30

³⁹ Tarih I, s.128

⁴⁰ Tarih I, s.138

⁴¹ Tarih I, s.142

⁴² Tarih I, s.147

⁴³ Tarih I, s.30

⁴⁴ Tarih I, s.31-32

⁴⁵ Tarih I, s.188

⁴⁶ Tarih I, s.264-267

Türk Tarih Tezi'ni içeren Tarih I adlı kitaptan sonra, Ortazamanları kapsayan *Tarih II* ile, Yeni ve Yakın zamanları kapsayan *Tarih III* adlı kitapları da gözden geçirelim. *Tarih II*, daha çok Türk Tarihi ağırlıklı bir kitap niteliğindedir. Yalnız başlangıçta Romalılar ile, ilerleyen sayfalarda Karolenjler ve Feodalite üzerinde durulmuştur. Ders kitaplarında dikkati çeken noktalardan biri de, satır aralarına yeni düşünce sistemine uygun tümcelerin sıkıştırılmasıdır. Örneğin, Roma'da siyasi yapı anlatılırken, "Roma İmparatorlarının otoritesi münhasıran millettendir alınmadır; bazı kralların, sultanların, firavunların uydurma olarak milletlerine kabul ettirmek istedikleri gibi, Allah'tan alınma ve Allah namına değildir" ⁴⁷ denilirken Osmanlı'nın saltanat kurumuna atıf yapılmaktadır.

Yine İslam ile Hıristiyanlık karşılaştırılırken, bu iki din arasındaki en açık farklılıklardan biri olarak şu gösterilmektedir. "Hıristiyanlık dünyevi bir din olmadığından devlet ve hükümet işlerine girmedir; girdiği zamanlarda ezilerek çekilmek mecburiyeti karşısında bulundu. İşte Hıristiyanlıkla İslam'ın en bariz farkı bu noktadadır. İslam'da dinle beraber bir hukuk, bir siyaset de vardı. .... İslam'ın inhitatında, yeni hayat şartlarına uyamamasında, bu esasların değişme, iman şartları sırasına sokulmuş olmasının büyük tesiri görülmüştür" ⁴⁸ Daha sonra İslam'ın ve İslam'ın peygamberinin gelişmelere açık olduğu da şöyle vurgulanmıştır. "Muhammed, gerek dini meselelerde gerek içtimai hususlarda bir ıslah yapmak lazım geldiği zaman kendini hiçbir şeye bağlı görmemiştir. Daima tekamüle doğru yürümüştür. Ölüm, bu tekamülü birdenbire kesti. Muhammed'ten sonra İslam aleminde görülen durgunluk ve tedenni sebebi Muhammed'te değil, onun haleflerinin Muhammed'in mesleğinin ruhunu değil, metnini almalarında aranmalıdır. Bu büyük hakikat ancak Türkiye Cumhuriyeti devrinde hakkile idrak edilmiş, ve icabatı yapılmıştır" ⁴⁹. Bu şekilde Türkiye Cumhuriyeti'ndeki laikleşme ve çağdaşlaşma hareketinin İslam'la çelişmediği, tam tersine İslam'ın yeni gelişmelere açık bir din olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Bu arada tüm Selçuklu örgütlenmesi (Devlet, Divan teşkilatı, ordu, tımar v.b.) eski Türk an'anesi ile köklendirilmiştir. Bu konular,

⁴⁷ *Tarih II, (Orta Zamanlar)*, İstanbul, 1931, s.3

⁴⁸ *Tarih II*, s.6-7

⁴⁹ *Tarih II*, s.118

"sair Türk Devletlerinde olduğu gibi" ya da "eski Türk an'anesini takip ederek" şeklinde başlamaktadır⁵⁰. Böylece batılı tarihçilerin Osmanlı kurumlarının Bizans kopyası olduğu düşüncesine karşılık, Fuat Köprülü'nün geliştirdiği, bu kurumların tarihsel tekamül ile diğer Türk devletlerinden Büyük Selçuklulara, onlardan da sırasıyla Anadolu Selçukluları ile Anadolu Beyliklerine ve Osmanlı İmparatorluğuna geçtiği düşüncesi kitapta açıkça belirtilmemesine rağmen hissedilmektedir. Nitekim Köprülü'nün yazı kurulunda önemli bir görevde bulunduğunu biliyoruz.

1931 yılı *Tarih III* kitabında ise göze çarpan en belirgin nokta, Osmanlı'nın koyu bir eleştiriye tabi tutulmasıdır. Günümüzdeki ders kitaplarının bile yazmaya cesaret edemeyeceği esaslı eleştiriler, bu kitapta yer almaktadır. Şimdi bu yönüyle *Tarih III*'ü inceleyelim.

Osmanlı beyliğinin, Bizans karşısındaki başarılarının nedeni, "*Türklere has cengaverlik ve kahramanlıktan maada, Bizans Devletinin o zamanlar tereddide uğrayarak artık vilayetlerinde hakim olan Tekfurların (Feodal beylerin) merkezle sıkı irtibatları ve kendi aralarında tesanüt olmaması ve idareleri altında bulunan halkın emniyet ve refahını temin edememeleri ile izah olunabilir*"⁵¹ derken gerçekçi bir yaklaşım sergilenmektedir.

Yine Fatih Sultan Mehmet'in Kanunnamesindeki kardeş katline ilişkin olarak: "*Sultan Mehmet Kanunu'nun siyasi ve ahlaki nokta nazarlardan çok şayanı dikkat olan maddesi şudur*" diye başlangıç yapılırken, bakış açısının hem siyasi hem de ahlaki olması dikkat çekicidir. Daha sonra bu kanun maddesi ile ilgili olarak, "*Fakat böyle şedit ve gaddar hükmü havi bir kanun maddesi tedvin olunmamıştı. Fatih'in kendisi ve kendisinden sonra bazı Osmanlı hükümdarları kanunun bu maddesini tatbik etmişlerdir*"⁵² şeklinde yorum yapılmıştır. Oysa günümüz lise tarih kitaplarının tümünde, Fatih Kanunnamesinin bu maddesine alkış tutulmaktadır. Böylece, günümüz yazarlarının bu düşüncelerinin mutlak doğru olmayıp, göreceli bir düşünce olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁵⁰ *Tarih II*, s.220-222

⁵¹ *Tarih III, (Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı - Türk Tarihi)*, İstanbul, 1931, s.3

⁵² *Tarih III*, s.27-28

Fatih devrine kadar olan Türk kültürü incelenirken tasavvuf düşüncesi için şu ilginç yorum yapılmıştır. "Tasavvuf, dünyayı bırakıp, menba ve gaye olan Allah'a nihayetsiz bir aşk gibi gösterilir. Faal hayata uygun olmayan tasavvuf fikriyatı, bereket versin, Osmanlı devleti'nin kurulup yayılma devrinde ne halka ne de halkı idare edenlere ciddi tesirler yapmamıştır"⁵³. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun daha sonraki devirlerindeki taassubun boyutları vurgulanmaya çalışılmaktadır.

İkinci Bayazıt devri... de "Osmanlı Devletinde İlk İrtica" olarak adlandırılmış ve şöyle denilmiştir. "Fatih devrinde .... Osmanlı saray ve konaklarında taassuptan uzak, serbest, san'at seven debdebeli bir hayat başlamıştı. Bayazıt zamanında siyaset ve hayatta bir aksülamel, bir irtica görülmektedir. ....Bayazıt II zamanında Tokatlı Lütfi gibi serbest düşünen yüksek bir alim, küfür isnadile idam edildi. Sarayda bulunan yerli ve Avrupalı sanatkarlara yol verildi; levhalar, tasvirler, heykeller, saraydan çıkarılıp, çarşı pazarda sattırıldı. Fatih zamanında ilişilmeyen hristiyan mabetlerinin çoğu camiye tahvil edildi; manastırların çoğu tekkeye çevrildi. Şarktan gelme alim ve şeyhlerin sarayda itibarı arttı. Onlarda sultanı mütemadiyen sofuluğa teşvik ettiler ve kendisine Veli ünvanını taktırdılar. .... Hasılı Bayazıt II zamanında Osmanlı Devleti'nin hars ve siyasetinde bir irtica meşhuttur"⁵⁴.

Yavuz Sultan Selim'in Halifelik sıfatını alması ile ilgili olarak da, "İşte bu paslanmış silahu, bazusunun kuvveti sayesinde işe yarayacak bir hale getirmek ümidile Yavuz Selim eline almıştı. İslam alemini istila ile birleştirmekte, onu da kullanmak istiyordu; fakat ilerde görülecektir ki, Osmanlı sultanları, hilafet sıfatlarından ciddi bir faide görememişlerdir. Bilakis Osmanlı hükümdarlarının haiz olduğu bu sıfat Osmanlı Devleti'nin zamana göre tekamül ve terakkisine mani muhafazakarlığa ve hatta irticaa badi bir sebep olmuştur"⁵⁵ şeklinde bir yorum yapılmıştır. Bu kitapta Halifelik üzerinde oldukça fazla durulmuştur. Yine halifelik ile ilgili olarak, "Yavuz Selim'den sonra, Osmanlı padişahları İslam halifesi olduklarını adeta unutmuşlardı. Kı-

⁵³ Tarih III, s.35

⁵⁴ Tarih III, s.35-36

⁵⁵ Tarih III, s.38

lıklarının eyi bilenmiş, barutlarının kuru, toplarının düşman toplarına faik, askerlerinin düşman askerlerinden daha eyi talimli ve disiplimli olduğu zamanlar, bu gibi aletlere zaten ihtiyaç yoktu. Kanuni Süleyman ve halefleri, İslam halifesi olmaktan ziyade Roma İmparatoru olmak iddiasında idiler. Mütemedi mağlubiyet ve zayıfla ricat eden Osmanlı Devleti bir Türk ve Müslüman memleketini elinden kaçırdıktan soradır ki, ecneblerin bilhassa Fransızların teşvikile halifelik sıfatından bir faide çıkarmak ümidine düştü" ⁵⁶ denilirken, halifelik kurumunun dinsel bir kurumdan çok, siyasal bir kurum olarak, devlet politikasına uygun bir "alet" biçiminde kullanıldığı anlatılmaktadır.

Yine ilginç yargılardan biri de şu şekildedir. "Anlaşıyor ki, XVIII. asırdan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını muhafaza edebilmesi, yalnız kendi dahili kuvveti sayesinde değil, büyük Avrupa Devletlerinin yekdiğerlerine zit menfaatlerinin çarpışması, yani maruf tabirle "Rekabeti Düveliyeye"nin tesirile mümkün olabilmıştır" ⁵⁷.

Böylece Osmanlı Devleti'nin daha uzun yaşama nedeninin, devletin kendi iç dinamiğinden çok, Avrupa Devletlerinin kendi aralarındaki rekabetten kaynaklandığı belirtilmiştir.

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde yapılan ıslahatlara karşı ulema ve yeniçerilerin başlattıkları ayaklanmalar, "Ulema ve Yeniçeri İrticai" olarak adlandırıldıktan sonra, bu isyanların nedeni şöyle açıklanmıştır. "İşte esası iktisadi olan amiller, fikri ve manevi sebeplerle örtülerek, askeri ıslahat aleyhine propoganda başladı" ⁵⁸. Kabakçı Mustafa isyanı da, "eski teşkilatın bozulmasından mutazarrır olacak ocakların, bir kısım devlet adamlarının ve ulufe yiyenlerin dini siyasete alet ittihaz ederek vücuda getirdikleri bir ulema ve yeniçeri irticai" ⁵⁹ olarak tanımlanmıştır. Dinin, ekonomik çıkarlar için kullanıldığı anlatılmak istenmiştir.

Bu arada 19. yüzyıldaki Avrupa Devletlerinin Osmanlı üzerindeki ekonomik politikaları için, "Osmanlı memleketlerinin Osmanlı hükümeti idaresi altında kalarak kendilerine ham eşya hazırlayan ve

⁵⁶ Tarih III, s.87

⁵⁷ Tarih III, s.72

⁵⁸ Tarih III, s.93

⁵⁹ Tarih III, s.95

kendilerinin mamulâtını satın alan bir ticaret sahası, bir istismar mantıkası halinde yaşamasını menfaatlerine muvafık buluyorlardı" ⁶⁰ derken, bir gerçeğe parmak basılmakta ve "Bütün bu vakıa ve mütalealardan anlaşılır ki, XIX. asrın ilk dörtte birinden itibaren Rusya istila siyasetile, Avrupa istismar siyaseti Osmanlı ülkesi üzerinde çarpışmaya başlamıştır" ⁶¹ sonucuna ulaşılmaktadır.

Tanzimat Fermanı da, "...İmparatorluğunun tamamıyeti muhafaza olunarak yaşayabilmesi için, Hristiyanlara da Müslümanlar derecesinde hukuk vermek suretile, onları Osmanlı camiasına bağlamaktan "başka birşey değildi ve, "dinleri ne olursa olsun, hukuk ve menfaatları aynı olan sultan tebasından bir millet (Osmanlı milleti) teşkil etmek emel ve hayalinde idi" ancak "birtakım saiklerin tesiri altında Tanzimat muvaffakiyetsizliğe" uğramıştı ⁶² denilmektedir.

Tarih III'ün 1933 baskısına Avrupa tarihine ilişkin konular da eklenerek genişletilmiştir. Bu baskı da yer alan Fransız ihtilali'nin amacı ile ilgili olarak "... o zamanın devlet teşkilatını yeni birtakım ihtiyaçlara göre değiştirmektir. İstibdat namı verilen ve bütün devlet kuvvetlerini hükümdarın keyif ve iradesinde toplayan devlet sistemi yerine halk idaresini koymak, hürriyeti tesis etmektir. Diğer o zamana kadar muhtelif sınıflara ayrılmış olan cemiyeti sınıfsız bir hale getirmek" ⁶³ denilmiştir. Öte yandan "Fransız İhtilali bu hakların istihsalı için uğraştığı gibi bütün XIX. asır imtidadınca zuhur eden diğer ihtilallerinde hedefi hürriyet ve müsavvati tesis veya ikmal etmek, sınıf imtiyazlarını kaldırmak ve hükümdarın istibdadını kırmak olmuştur" ⁶⁴ denilmiştir.

1931 yılı dört ciltlik Lise tarih kitaplarının dördüncüsü, yeni devletin oluşum aşamalarını yani Türk Bağımsızlık Savaşı ile Türk Devrimi'nin gelişim aşamalarını içermektedir. "Beşer tarihinde Türkler kadar çok ve büyük devletler kuran bir ırk gelmemiştir. Tarihçe malum ilk medeni devletten beri (Sümer Devleti, M.E. 4000) Asya'da ve Avrupa'da tesis edilen beyliklerin (prenslüklerin), hanlıkların (krallıkların),

⁶⁰ Tarih III, s.116

⁶¹ Tarih III, s.116

⁶² Tarih III, s.122-123

⁶³ Tarih III, İstanbul, 1933, s.212

⁶⁴ Tarih III, (1933), s.217

*hakanlıkların (imparatorlukların) çoğunu Türkler kurdu"*⁶⁵ denilerek başlangıç yapılıyor, ve "... Türkler ikinci defa olarak Orta Anadolu yaylasında kuvvetli bir devlet merkezi kurmuş oluyorlardı. Ortayayla'da ilk defa devlet merkezi edinenler Eti Türkleri idi"⁶⁶ şeklinde devam edilerek Anadolu'nun başlangıçtan günümüze Türklüğü vurgulanıyordu. İşte bu anlayış içerisinde devrimin anlamı, önemi ve içeriği işleniyor, devrimin öğretisi yeni kuşaklara yayılmak isteniyordu. Zaten, bir bütün olarak dört ciltlik bu kitapların ortaöğretimde kullanım amacı, Cumhuriyetin erdemlerine ve devrimlere inanmış, yurttaş olma bilincinde insanlar yetiştirmek, Türk devriminin düşünsel temellerini halk düzeyine indirgemektir.

*"Lise tarih kitapları genellikle öğretmenlerce iyi karşılandı. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarih tezine heyecanla sarıldılar. Tek şikayetleri, ortaokullarda da okutulan bu kitapların pedagoji bakımından öğrencilere ağır gelmesi idi. Nitekim bundan iki yıl sonra Milli Eğitim Bakanlığı bu kitaplara göre ortaokullar için ayrıca üç cilt daha tarih kitapları ile ilkokullar için yeni kitaplar yazdırdı"*⁶⁷.

Bu arada 1932 yılında yeni ders kitapları ile yeni tarih görüşünün konuşulup tartışıldığı daha sonra adı "I. Türk Tarih Kongresi" olarak geçecek olan "Tarih Öğretmenleri Kursu" toplandı. 2-11 Temmuz tarihleri arasında toplanan bu kongrenin amacı, "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu ile ortaya atılan yeni "Türk Tarih görüşü"nü kuram üyeleri tarafından profesörlere ve öğretmenlere açıklanması ve tartışılmasıdır"⁶⁸.

Bu kongre, tam anlamıyla bir alkış ve tezahürat kongresi olarak görünmektedir. Tezin doğruluğu ve gerçekliğini benimseyen her konuşma, şiddetli ve sürekli alkışlarla kabul görmüştür. Buna karşın, Zeki Velidi ile Fuat Köprülü teze karşı olumsuz eleştiriler getirmişler ancak yoğun bir eleştiri bombardımanı ile karşılaşmışlar ve hatta bunun boyutları harekete kadar varmıştı. Aslında I. Türk Tarih Kongresi objektiflik kaygılarından çok yoğun bir duygusallık içinde geçmiştir. Tezi meydana getirenler, tezi benimsemiş olan insanlara, bir kez daha anlatmışlardır. Mustafa Kemal'e de yoğun iltifatlar gözden kaçmamaktadır.

⁶⁵ Tarih IV. (Türkiye Cumhuriyeti), İstanbul, 1934, s.1

⁶⁶ Tarih IV., s.144

⁶⁷ Uluğ İğdemir, Cumhuriyet'in 50.yılında Türk Tarih Kurumu, s.10

⁶⁸ İğdemir, a.g.c., s.13

Kitapların dil olarak sadeleşmediğini ve programın çok yüklü olduğunu belirten Osman Ergin, o dönemin atmosferini şöyle betimliyordu. "Ciltler ortaya çıktığından beri, bu mahzurlar görülüyor ve biliniyor fakat bunların satırına ve kelimesine kimse dil uzatmıyor, el süremiyordu"⁶⁹. Ancak 1930'lu yıllarda bir tabu olarak görülen bu kitaplara, 1940'lı yıllardan itibaren yüksek dozlu eleştiriler getirilmeye başlanmıştır.

İkinci Maarif Şurası'nda bir konuşma yapan Hamit Ongunsu, "Evvvelce Türk Tarih Kurumu'nun hazırlamış olduğu, bugünküne nisbetle çok karışık ve muhtelif müellifler tarafından yazılmış parçaların biraraya toplanması suretiyle meydana getirilmiş kitaplar olduğu için elverişsiz bir vaziyet arz ediyordu"⁷⁰ şeklinde bir eleştiri getirirken, Hızırrahman Raşit Öymen de, "Bence bu şuranın, hayırlı bir hizmet ve mesaisini ispat etmiştir ki şimdiye kadar elde bulunan tarih kitaplarının birçok bakımdan işe yaramaz bir halde olduğunu göstermiştir. Geç de kalmış olsak bunun tebarüz ettirilmesi memnuniyetimizi mucip oldu. Müteessif olduğumuz nokta, şimdiye kadar ülkümüzün bu kitaplara bağlanmış bulunmasıdır"⁷¹ demektedir. Görüldüğü gibi artık 1943 yılında, Türk Tarih Kurumu'nun yazdığı kitaplar için "çok karışık ve elverişsiz" ya da "birçok bakımdan işe yaramaz" gibi eleştiriler gelebilmektedir. Artık Türk Tarih Tezi'nin o dogmatik edalı keskin yapısı bitmiş, eleştiri dönemi başlamıştır.

Bu durumu Türk Tarih Kurumu'nun düzenlediği Türk Tarih Kongrelerinde de görebilmekteyiz. Nitekim II. Türk Tarih Kongresi'ne yabancı bilimadamları da davet edilmiş, III. Türk Tarih Kongresinde ise İlkçağ Türk Tarihine ait araştırmaların yanısıra belgelere dayanan Osmanlı ve Selçuklu araştırmalarının da gündeme geldiğini görmekteyiz. Şu bir gerçektir ki, Türk Tarih Kongreleri, basamak basamak heyecanların terkedilip, yerine bilimin egemen olduğu toplantılardır. Halil İnalçık, Cavit Baysun, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Çağatay Uluçay, Yusuf Hikmet Bayur, Ömer Lütfi Barkan ve Tayyip Gökbilgin gibi daha sonra Türk Tarihçiliğinde çok önemli roller üstlenecek olan tarihçilerin, bu kongrede yer alması bilimsel alandaki objektifliğin gelişmesinin bir bakıma ölçüsünü göstermektedir.

⁶⁹ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, c.V., İstanbul, 1943, s.1491

⁷⁰ II. Maarif Şurası, (15-21 Şubat 1943), Ankara, 1944, s.210-211

⁷¹ II. Maarif Şurası, s.234

C) 1939'dan Günümüze Kadar Lise Tarih Kitaplarında Türk Tarih Tezinin Etkileri

1931 yılında, Türk Tarih Kurumu tarafından basılan ve Türk Tarih Tezi'ni içerip, resmi tarih görüşünü sergileyen bu kitapların ardından, basılan ilk ders kitabı Şemsettin Günaltay'ın *Lise I Tarih* kitabıdır. Bu kitap 1939 yılı baskılıdır. Kitabın basıldığı tarihlerde, Türk Tarih tezi'nin etkileri bilimsel süzgeçten geçilmeye ve yavaş yavaş sağduyu egemen olmaya başlarken Günaltay'ın bu kitabının resmi Türk Tarih Tezi'ni aynı biçim ve dozda devam ettirdiğini görmekteyiz. Bunu yaptığımız alıntılarla kanıtlayalım.

"Bu mntıkların otokton halkı olan Brekisefallar, yani Türklerin en eski ataları erkenden yarattıkları paleolitik medeniyeti, glasiyeler devrinde .... terakki ettirmişlerdir. ....onları dünyanın başka yerlerindeki insanlardan asırlarca evvel neolitik kültüre erdirmiştir" ⁷² diye genel bir giriş yapıldıktan sonra *"Fakat şarkta Aziliyen devrinden itibaren başlayan kuruma keyfiyetinin gittikçe şiddetlenmesi bu mntıkların iklimi ve fiziki vaziyeti üzerinde kuvvetli tesirler yapmağa başlamış"* ⁷³ bunun sonucunda da *" ... Orta Asya bu zamandan itibaren tarihi devirlere kadar Çin'e, Önasya'ya, Şimali Afrika'ya, ve Avrupa'ya vakit vakit insan dalgaları gönderen tükenmez bir deniz oldu. .... Bu suretle cihana yayılan Ortaasya brakisefalleri kendileriyle beraber eneolitik kültürünü de yaydılar"* ⁷⁴ diyerek tezin genel bir tasvirini yapmaktadır.

Daha sonraki sayfalarda ise, bu göçün yapıldığı bölgeler daha ayrıntılı bir biçimde verilmektedir. *"Orta Asya'nın sonraları uğradığı fiziki, iklimi ve iktisadi değişmeler neticesi olarak, burada medeniyeti yaratan insanların mühim bir kısmının daha müsait iklim ve muhit bulmak üzere dalgalar halinde Sarı Irmak, İndus, Ganj, Fırat, Dicle, Kızılırmak, Büyük ve Küçük Menderes, Nil gibi nehir boyları Akdeniz havzasına göçmeleri"* ⁷⁵nden söz edilirken adı geçen yerlerin ilk uygarlıkların yaratıldığı nehir kenarları olması ilginçtir. Böylece tezin boyutları genişleyerek Çin, Hint, Mezopotamya, Anadolu ve Akdeniz yöresi uygarlıklarının oluşmasındaki varsayılan Türk etkisi gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

⁷² Şemsettin Günaltay, *Tarih I*, İstanbul, 1939, s.11

⁷³ Günaltay, s.11

⁷⁴ Günaltay, s.12

Nitekim adı geçen uygarlıklar anlatılırken, bu amacın ortaya konulduğu görülmektedir. Çin Medeniyeti anlatılırken, "bu memlekette ilk medeniyet ışığını yakanlar Türk illerinden gelmişlerdir" ⁷⁶ denmektedir. Hint Medeniyeti için ise, "bu eski medeniyetin Sümer ve Anokültürleriyle yakından münasebettar ve onlar gibi Ortaasya medeniyetinden bir parça" ⁷⁷ olduğu ifade edilirken Sümer uygarlığı gibi Hint uygarlığının da Orta Asya uygarlığının bir sonucu olduğu anlatılmaktadır.

Elam ve Mezopotamya anlatılırken de, "Elam ve Mezopotamya'nın tarihen anılan ve eser bırakan halkı ilk göçler zamanında Orta Asya'dan gelmişlerdir .... Bunlardan Kalde'nin cenup kısmındakiler Sümerler, şimal kısmındakiler Akatlar adını aldıkları gibi, yukarı Mezopotamya'da kalanlara da Subarular denilmiştir. ....Bunlar daha Orta Asya'da iken yüksek bir kültüre sahip olduklarından yeni yurtlarına girer girmez bir takım kültür merkezleri kurmuşlardır" ⁷⁸ denerek bu uygarlık da Orta Asya'ya bağlanmıştır.

Mısır uygarlığı için ise, "milattan beş bin sene evveline doğru, Mısır geniş kafalı (brakisefal) Alpen tip insanlar tarafından istila edilmiş olduğunu ve Mısır medeniyetine temel olan ikinci eneolitik kültürün bunlar tarafından kurulmuş bulunduğunu meydana koymuştur" ⁷⁹ denilerek Orta Asya ile olan bağıntısı sergilenmiştir. Hititler için ise, "Ön Hititler, ...beraberlerinde getirdikleri Ortaasya ilk medeniyetini buralarda inkişaf ettirmeğe çalışmışlardır" ⁸⁰ denilmiştir.

Ege medeniyeti için, "Ege kültürünün menşei şarktır. Bu menşe, Anadolu ve Sümer yoluyla Ortaasya'ya dayanmaktadır" denildikten sonra, bu uygarlığın dörde ayrıldığı belirtilmiş, Minos, Adalar, Miken ve İyon medeniyetlerinden oluşan Ege Medeniyeti de böylece Ortayalı ilan edilmiştir ⁸¹.

⁷⁵ Günaltay, s.27

⁷⁶ Günaltay, s.55

⁷⁷ Günaltay, s.61

⁷⁸ Günaltay, s.74

⁷⁹ Günaltay, s.106-108

⁸⁰ Günaltay, s.142

⁸¹ Günaltay, s.230

Roma Medeniyetinin Miken ve Fenike etkileri taşıdığı belirtildikten sonra, "Aynı zamanlarda Anadolu'dan şark medeniyetini getiren Etrüskler de yarımada'nın şimali garbisindeki Etrürya'ya yerleştiler. Bu suretle İtalya'nın prehistorik devri kapanmış oldu. Etrüsk ve Miken medeniyetleriyle yarımada da tarihi devir başladı" ⁸² denilirken, Roma uygarlığının başlangıcının Anadolu'ya (dolayısıyla Orta Asya'ya) dayandığı ifade edilmek istenmiştir.

Buraya dek yapılan alıntılar göstermiştir ki, tıpkı 1931 yılı kitaplarında olduğu gibi, tüm önemli uygarlıkların Türk kökenli olduğu iddiası sürmektedir. Yalnız bunlar doğrudan Türk medeniyetinin bir sonucu denilmeyerek, "Orta Asya'dan gelenler ya da Brakisefal ırk" diye söz edilmesi ilginçtir. Bu tip ifadelerde belirtilmek istenen şüphesiz Türklerdir; zaman zaman bu, açık olarak da ifade edilmiştir.

Şemsettin Günaltay, Sümerler üzerinde özel bir ilgi ile durmaktadır. Şöyle ki, *Menşei Orta Asya'ya dayanan bu medeniyet, bütün On Asya ya yayılmak suretiyle bugünkü garp medeniyetini doğuran Anadolu ve Akdeniz medeniyetini beslemiş, zenginleştirmişlerdir* ⁸³ derken Sümerlere özel bir işlev yüklemekte ve Sümerlerin "Mezopotamya'ya geldikleri zaman Ortaasya'daki içtimai ve siyasi teşkilatlarını muhafaza ettiklerinden yeni yurtlarında boy boy yerleşmiş, müstakil sitelerin temelini kurmuş" ⁸⁴ olduklarından söz etmektedir.

Yazının ilk bulunuşunun aslında ilk kez Orta Asya'da olduğu ise şöyle vurgulanmıştır. "Ortaasya'da ticaretin her yerden evvel irkişaf etmiş olmasına göre, yazının da dünya yüzünde ilk evvel burada icat edilmiş olması tabiidir. Kertiklerle başlamış olan piktoğrafik yazı, bilahare hiyeroğlif mahiyetindeki yazılara esas olmuştur. Herhalde yazı, Fırat ve Dicle havzasına Sümerlerle gelmiştir. Yazının Sarı Irmak boylarında zuhuru da Çin'de ilk medeniyeti kuran hakim zümrenin Türkistan'dan gelmesinden sonra olmuştur. Ana Türk yurdundan, bu ilk yazısını, Dicle, Fırat boylarına götüren Sümerler, orada tasviri

⁸² Günaltay, s.317-318

⁸³ Günaltay, s.80

⁸⁴ Günaltay, s.81

(ideoğram) işaretlerle hecaları. Çin'e götürenler ise, kelimeleri ifade etmek suretiyle iki şekilde inkişaf ettirmişlerdir" ⁸⁵. Bu ifadeler ile yazının bulunmasında ve yayılmasında doğrudan Türklerin rolü olduğu kesin bir üslupla belirtilmiştir.

Aşağıdaki alıntı, kitabın vermek istediği temayı çok iyi açıklamaktadır. Şöyle ki: "Bu suretle de düne kadar cihan medeniyetinin menşei Yunan Medeniyeti olduğu hakkındaki umumi kanaatin esassızlığı, eski Yunan Medeniyeti menşeinin de Anadolu tarikiyle Mezopotamya ve buradan Orta Asya Medeniyetine dayandığı, yani ilk ana kültür merkezinin Orta Asya, ikinci merkezin de Mezopotamya olduğu hakikati meydana çıkmıştır" ⁸⁶. Bu satırlar, yıllardır Batı ve Batı uygarlığı karşısında ezik kalmış olan Türk'ün kendini ispatlama çabasının bir ürünüdür. Yalnız hemen şunu belirtmek gerekir ki, Şemsettin Günaltay, bu teze dogmatik nitelikte, sarsılmayan bir inançla bağlanmış, 1943 yılında yapılan III. Türk Tarih Kongre'sinin açış nutkunda, teze eleştiri getiren Türk bilim adamları için, "saçtıkları çamurlar yolumuzu örtmekte, açtıkları çukurlar her adında aşılmaç engeller halinde önümüzde belirlemektedir" diyerek yakınmaktadır. Ayrıca bu bilim adamlarını, "bunlar Türk beşiğinden ve ırkından başlamak üzere, kasden yaptıkları tahriflerle milli tarihimize büsbütün başka bir sima vermiş, Türk'e ait şerefleri, başarıları başkalarına maletmiş, milattan iki üç bin sene önce Hazar üstünden gelerek Yakın Şark'ta insanlığın ilk medeniyet meşalesini yakan Türkler gibi kafaları brakisefal, dilleri iltisaki kavimlerin gerçek milliyetlerini bir türlü itiraf etmemek" ⁸⁷ le suçlamıştır.

Genç Türk Devletinin resmi tarih görüşünün ortaöğretime yansımış bir uzantısı olan 1931 yılı IV ciltlik tarih kitaplarından sonra, 1939 basımı bu kitapta, onların bir devamı niteliğindedir. Öncülünün genel bir tekrarı olan bu kitap, Türk Tarih Kurumu yerine kişisel bir çalışma olsa da, resmi tarihin bir parçası olarak varsayılabilir. Bilimsel alanda terkedilmesine karşın, etkileri ders kitapları ile günümüze kadar devam eden Türk Tarih Tezi'nin yansımalarının ilk başlangıcı (1931 yılı kitaplarından sonra) bu kitaptır.

85 Günaltay, s.39

86 Günaltay, s.74

87 Şemsettin Günaltay, "III. Türk Tarih Kongresi Açış Nutku", III. Türk Tarih Kongresi (Ankara 15-20 Kasım 1943), Ankara, 1948, s.3

1939 yılı *Lise I* kitabının ardından basılan ders kitabı 1942 yılındadır. Arif Müfit Mansel, Cavit Baysun, Enver Ziya Karal tarafından yazılan bu kitabı biçimsel olarak inceleyecek olursak, "hacim itibariyle münderecatının kısaltılmış olduğu, 1939'daki nüshanın 426 ve sonrakinin 218 sahife oluşundan anlaşılır. Yine bu kitaplar, daha tertipli, daha pedagojiktir. Buna ötekilerden daha Türkçe" ⁸⁸ olduğu da eklenebilir.

Ancak bu kitapta da tez'in etkisi hissedilmektedir. Şöyle ki; "Ortaasya'dan başlayarak dünya yüzüne yavaş yavaş yayılmış olan İlkçağ Medeniyeti, ilk önce Yakındoğu'da ve en çok Mezopotamya, Mısır ve Ege bölgesinde gelişmiş, sonraları İtalya'dan başlamak suretiyle Orta ve Batı Avrupa'nın büyük bir parçasına yayılmıştır. ....Orta Asya Medeniyeti doğuya da yayılmış, burada en çok Hint'te ve Çin'de büyük bir gelişmeye varmış ve bugün de yaşamakta devam etmiştir. ....İşte böylece ırktan ırka ve soydan soya geçmiş olan bu eski medeniyetler bugünkü medeniyetimizin temellerini meydana getirmiştir" ⁸⁹ denilerek tezin giriş niteliğinde bir özeti yapılmıştır. Ayrıca "bugünkü medeniyetimizin temellerini meydana getirmiştir" denilerek de tezin evrensel boyuttaki amaçlarından biri dile getirilmiştir.

Daha sonraki sayfalarda ise, Orta Asya'nın kurumasından söz edildikten sonra yapılan göçlerin yönleri sıralanmıştır. Çin, Hindistan, Afganistan, Bulucistan, İran, Mezopotamya, Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Ege, Güney Rusya ve Tuna boylarına kadar göçler olduğu belirtildikten sonra Anadolu'nun Türk yurdu olduğu iddiası da şöyle vurgulanmıştır. "Asya ile Avrupa arasında bir köprü olan Asya'nın yüksek medeniyetlerinden Avrupa'nın da faydalanmasına yol açmış olan Anadolu, bu göçler sonunda Ortaasya'nın yanında ikinci bir Türk anayurdu olmuş ve ardı arkası kesilmeyen yüksek medeniyetlere kavuşmuştur" ⁹⁰.

Tıpkı Şemsettin Günaltay'ın kitabında olduğu gibi, bu kitapta da genelde Türkler yerine "Orta Asya Medeniyeti" denilmeye devam edilmiştir. Öte yandan Sümerlerin Türk oldukları açık bir biçimde dile getirilirken dilsel yapılarından yararlanılmaktadır. Şöyle ki, "Çiviyazısıyla yazılmış levhalar sayesinde Sümer dili hakkında bir fikir edi-

⁸⁸ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, s.1491

⁸⁹ A.Müfit Mansel-Cavit Baysun-E. Ziya Karal, *Tarih I*, İstanbul, 1942, s.3

⁹⁰ Mansel-Baysun-Karal. a.g.e. s.10

nebiliyoruz. Bu dil, Türk dilleri gibi önekler ve sonekler kullanmakta ve Türkçe kelimelere benzeyen birçok kelimelere sahip bulunmaktadır. Mesela tanrı gibi önemli bir kelimeye Sümerce'de "dingir" şeklinde rastlanması Sümerlerin Ortaasyalı bir Türk kavmi olduklarını açıkça gösterir"⁹¹.

Buraya kadar özet olarak verilen alıntılardan da anlaşılacağı üzere Türk Tarih Tezi'nin etkisi bu kitapta da sürmektedir. Zaten bunu kitabın sonunda verilen bibliyografyadan da görmek olanaklıdır. Bu bibliyografyada yer alan kitaplar arasında Türk Tarih Kurumu'nun 1932'de ikinci baskısı yapılan kitabı ile Şemsettin Günaltay'ın 1939'da basılan *Lise I* yer almaktadır. Ayrıca Şemsettin Günaltay'ın diğer kitapları ile Y. Ziya Özer ve A. Müfit Mansel gibi yazarlar vardır.

Mansel, Baysun ve Karal tarafından yazılan bu kitapla ilgili olarak o dönem gazetelerinden birinde şöyle bir haber vardır. Va-Nu tarafından 12 Teşrinievvel 1942 tarihli Akşam gazetesindeki haberde, öncelikle Osmanlı dönemindeki tarih ders kitaplarında milliyetçilik gayreti olmadığından söz eden gazeteci, daha sonra sözlerini şöyle sürdürmüştür. "Cumhuriyet devrinde yazılıp bu seneye kadar okutulan tarih dersi kitapları hadiseleri tepetaklak etti. Bunlarda bilakis pek romantik bir Türk Milliyetçiliği görünüyordu. Fakat şu noktalar-
dan da ifrata varılmış bulunuyordu: Her millet mazideki hadiseleri kendi hayrına yormakla beraber, onları anlatışındaki umumi hatlarda, hatta birçok teferruatta beynelmilel görüşten aykırı düşmez. Bir Yahudi, bir Alman, bir Arap, bir Fransız'ın bulunduğu meclise bir Türk lise mezunu da katılınca, Mısır tarihini "bilmiş" cihetinde hepsi mutabık kalmalıdır; lakin Napolyon vakalarını "tefsir edişte" anlayamazsak zararları yok. Tabiidir ki, biz Fransız cihangirininin Mısır seferinde esir aldığı üçbin Türk'ü kılıçtan geçirmesini "teknik bir mecburiyetti. ....Bundan başka ne yapabiliirdi zavallı Bonaparte'cik" diye hüsnü tevil edemeyiz. ....Fakat "Türkler, Ortaasya dan gelmeseydi, ehramlar yapılamazdı." da dememeliyiz. Milliyetçilik kaygusu ile dahi olsa ifrat, ifrattır"⁹² Tarih kitaplarının objektif olması üzerinde ısrarla duran gazeteci, bu yönüyle 1931 ve 1939 yılı kitaplarının duygusal olduğunu dile getirdikten sonra, 1943 yılı kitapları için şunları söylemektedir.:

⁹¹ Mansel-Baysun-Karal, s.43-44

⁹² Osman Ergin, a.g.e., s.1491-1492

"Maarif Vekaleti bu seneki programına A. Müfit Mansel, Cavit Baysun, Erver Ziya Karal tarafından hazırlanan ders kitapları serisini kabul etti. İlk ve ortaçağlara ait olan iki cildi sırf ilim ve maarif aktüalitesini takibeden bir amatör sıfatıyla alarak okudum. Üzerimde bıraktığı intiba, dozun mükemmel verilmiş bulunduğudur"⁹³. Görüldüğü gibi 1943 basımı bu kitaplar, o döneme göre çok iyi bir eleştiriyi almıştır.

Bundan sonra inceleyeceğimiz kitap Emin Oktay ve Niyazi Akşit'in yazdıkları ve 1953 baskı tarihli *Tarih Lise I* kitabıdır. Cumhuriyetin ilanından 20 yıl geçmiş olmasına rağmen, ders kitaplarının Türk Tarih Tezi'nden vazgeçemediğini görmekteyiz. Şöyle ki; "Son zamanlarda İrtiş ve Yenisey nehirleri boyları ile Kırgız steplerinde birçok kurganlara rastlanmış olması, bu bölgelerde eski bir kültür merkezi bulunması ihtimalini kuvvetlendirmiş, ve arkeologların kazılar yapmalarına sebep olmuştur. ....Bu kazılar dünyanın başka yerlerindeki insanların çok geri kaldıkları bir zamanda, burada yaşayan Türklerin medeniyet alanında ilerlemiş olduklarını ortaya koymuştur. ....Bu bölgede yapılan diğer araştırmalar, Anayurttaki ilk medeniyetin geniş bir alana yayılmış olduğunu gösterir.

Buzullar devrinde dünyanın başka taraflarındaki insanlar Yontma Taş Devrinde bulunurlarken, Orta Asya'nın batısında çok elverişli iklim şartları içinde yaşayan Orta Asyalılar çoğalmışlar, maden devrine kadar yükselmişlerdir. Fakat havaların ısınması ve Buzullar devrinin sona ermesi üzerine Orta Asya yavaş yavaş kurumaya başladı. Şiddetli rüzgarlar ve bu rüzgarların getirdiği kum yığınları yaşama şartlarını büsbütün güçleştirdi. Bu yüzden buralarda yaşayan Türkler, başka ülkelere göç etmeye başladılar"⁹⁴ Bundan sonra da göç yönleri üzerine bilgiler verilmektedir.

Niyazi Akşit ile Emin Oktay, bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Tez'e açık bir biçimde kitaplarında yer vermişlerdir. Kitaplarındaki bibliyografya da bununla paralellik halindedir. Nitekim bunlar arasında 1931 yılı *Tarih I* ve Şemsettin Günaltay'ın *Tarih Lise I* kitabı ile A. Müfit Mansel, Ş. Aziz Kansu, gibi Türk Tarih Tezi'nin yaratılmasında

⁹³ Osman Ergin, a.g.e., s.1491-1492

⁹⁴ Niyazi Akşit-Emin Oktay, *Tarih Lise I*, İstanbul, 1953, s.14-15

çalışmış tarihçilerin eserleri ağırlıktadır. Bu dönem tarihçiliği bilimsel alanda kabuk değiştirip, modern tarihçiliğe adapte olmağa çalışırken, lise tarih kitapları Türk Tarih Tezi'ni aynı tutuculukla korumaya devam etmek çabası içindedir. 1960'a gelindiğinde ise, Bedriye Atsız ile Hilmi Oran'ın *Tarih Lise I* kitabını görmekteyiz. Bu yazarlar da göçler ile ilgili olarak, "Türklerin anayurdu Orta Asya'dır. ....Tarih öncesi devirlerden itibaren bu geniş alanda yaşayan insanlara iklim şartlarının uygun düşmesi yüzünden dünyadaki en eski uygarlığı burada yaşatmışlardır. ....19.yüzyılda arkeoloji bilgisi gelişmeden önce insanlık yeryüzündeki en eski uygarlık beşiğini Akdeniz çevresi sanmaktadı idi. Zira piramitleriyle, isfenskleriyle, mükemmel atlet heykelleri ve Akropolü ile hala yeryüzünde ve ayakta duran Akdeniz uygarlığı bu yanlış düşünceyi kuvvellendirmekte ve bilim dünyasını yanıltmakta idi. Bugün dünya çapındaki şöhretli arkeologların Orta Asya'da ve Mezopotamya'da yapmış oldukları bunun aksini ispat etti. ....Görülüyor ki, Orta Asya'nın tarih öncesi uygarlığı, aynı devrin diğer bölgelerinde yaşayan insanlarına nazaran çok ileri idi. Aynı kuşakta Avrupa'da henüz taş devri yaşanırken, bu kesimde madeni işlemesini bilen, hatta bundan süs eşyaları yapabilen insanlar bulunuyordu"⁹⁵ denilmektedir. Sonuç olarak da şöyle bir yargıda bulunmuşlar "Demek ki, anayurdu Orta Asya olan Türkler, göçler dolayısıyla dünya uygarlığının bir an önce gelişmesinde büyük rol oynamış bulunmaktadırlar"⁹⁶.

Emin Oktay'da 1970'de basılan *Ziraat Meslek Okulları, Tarih* adlı kitabında, "Anadolu, Türklerin ikinci anayurdudur. Türkler daha İlkçağ başlarında Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'ya gelmişler ve burada birçok uygarlıklar kurmuşlardır"⁹⁷ dedikten sonra bu konu ile ilgili bilgiyi, bir başka sayfada "Tamamlayıcı Bilgiler" adı altında şöyle vermektedir. "Hepimizin bildiği gibi, Türklerin ilk yurtları Ortaasya'dır. Türkler daha doğrusu Türk ırkından olan insanlar, tarihten önceki çağlarda Orta Asya'da başlayan sürekli kuraklıklar yüzünden yurtlarını terk ederek doğuya, batıya, güneye göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu arada MÖ IV. bin içinde Orta Asyalılardan büyük bir

⁹⁵ Bedriye Atsız-Hilmi Oran, *Tarih Lise I*, s.15-16

⁹⁶ Atsız-Oran, a.g.e., s.17

⁹⁷ Emin Oktay, *Ziraat Meslek Okulları Tarih*, İstanbul, 1970 s.5

grup, İran üzerinden Anadolu'ya girerek bu ülkenin iç yaylalarında yerleşmişlerdir. Bunlara İlk Etiler adının verildiğini ve bunların İlkçağ'da Anadolu'da ilk uygarlığı kurduklarını biliyoruz. Bundan sonra Anadolu'ya gelen Hititlilerin de Ön Asyalı olduğunu kabul eden tarihçiler bulunmaktadır"⁹⁸. Aynı yazarın 1977'de yayımlanan *Kız Enstitüleri III. Sınıf İçin Tarih* adlı kitabında da yukarıda belirtilen düşüncelerde bir değişiklik olmamıştır⁹⁹.

D) Günümüz Lise Tarih Kitaplarında Türk Tarih Tezi'nin Etkileri

1930'lu yıllarda başlayan Türk Tarih Tezi'nin ortaöğretim kurumlarındaki etkisi günümüze kadar uzanmaktadır. Bir miras gibi, yıllardan beri bir kitaptan diğerine aktarılan bu tezin etkileri günümüz ders kitaplarında da görülmektedir. En önemlisi de, ders kitabı yazarları Türk Tarih Tezi'ni bilimsel görmeseler dahi, müfredat programlarının bir gereği olarak buna kitaplarında yer vermek zorundadırlar. Bu haliyle Türk Tarih Tezi, adeta devlet koruması altında oksijen çadırında yaşatılır bir görünümündedir. Şimdi günümüz lise tarih kitaplarındaki tezin kalıntılarını inceleyelim.

Ahmet Mumcu *Liseler İçin Tarih I* adlı kitabında, "*Jeologların ve iklimbilimcilerin (klimatologların) oybirliği ile belirttiklerine göre, Orta Asya'nın bugün çöl ve bozkır olan bölgeleri, bundan aşağı yukarı 10 bin yıl öncelerine kadar son derece ıslan ve sulak idi. ... İçdenize akan ırmaklar Orta Asya'yı bir ağ gibi kaplamıştı. Uzmanların ifadelerine göre, bu ortam insanlık medeniyetinin beşiği olmuş, ilk yüksek kültürler Orta Asya'da belirmiştir. .... Bundan 9 bin yıl önce, dünyanın başka hiçbir yerinde böylesine ileri bir kültür yoktu. Orta Asya Türklerin ve Türklere akraba kavimlerin anayurdu olduğuna göre, Anav kültürünü yaratanlar doğrudan doğruya Türk olmasalar bile, herhalde onlara çok yakın akrabalar idi"*¹⁰⁰ şeklinde bir giriş yapmakta, daha sonra Orta Asya'daki iklim değişmelerinden dolayı olan kurumadan söz ettikten sonra göçler hakkında şunları söylemektedir. "*Uzmanların belirttiğine göre bundan binlerce yıl önce başlayan bu uzun ve bitmez göç sonucu dünyanın çeşitli bölgelerinde büyük kültürler ve medeniyetler belirmiştir. Göç edenler ilk önce kendilerine yakın bölgelere, oraları da kuraklaşınca daha uzaklara gitmişlerdir.*

⁹⁸ Oktay, a.g.e., s.21

⁹⁹ Emin Oktay, *Kız Enstitüleri III.Sınıf İçin Tarih*, İstanbul, 1977, s.3-6

¹⁰⁰ Ahmet Mumcu, *Liseler İçin Tarih I*, s.21

Hatta zaman içinde Bering Boğazı yolu ile Amerika kıtasına geçenlerin bile bulunduğu ileri sürülmektedir" ¹⁰¹ derken Türk göçlerinin coğrafi alanını daha da genişletmektedir.

Yazar daha sonra şu şekilde bir özet yapmaktadır. "..... medeniyetin ilk çıktığı yer olarak Orta Asya kabul edilmektedir. Orta Asya'daki iklim değişikliği yavaş yavaş göçlere yol açmıştır. Bu göçlerin değişik yerlerde çeşitli medeniyetlerin kurulmasıyla sonuçlandığı da anlatılmıştır. Orta Asya'dan dalgalar halinde süren bu göçler ilk verimli sonuçlarını Mezopotamya'da vermiş, orada yazı bulunmuş, tam bir devlet gücü gene orada ilk kez belirmiştir. Mezopotamya medeniyeti gelişirken Mısır'da, Anadolu'da, Hindistan'da ve Çin'de de yüksek ve ileri toplumlar doğmuştur. Bütün bu medeniyetlerde Orta Asya'dan gelen insanların payları pek büyüktür. Onlar kültürlerini, göç sırasında birarada oldukları başka kavimlere aşlamışlar, kesin olarak yerleşecekleri yerde karar kılınca oradaki yerli halkla da kaynaşmışlardır" ¹⁰².

Görüldüğü gibi 1930'lardaki tezin içeriği bu kitapta yer almaktadır. Ancak hemen belirtilmelidir ki, yazar "uzmanlar ve jeomorfoloğlara göre" ya da "uzmanlara göre" diyerek sorumluluğu başkasına yüklemekte, adeta bu konuyu, müfredat programlarından dolayı yazdığını ifade etmeye çalışmaktadır. Tarihçilerin bu konu ile ilgili bazı sıkıntıları olduğu anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz beş *Tarih Lise I* kitabı içerisinde, Türk Tarih Tezi'ne açık seçik ve hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde yer veren kitap Nurer Uğurlu ile Esergül Balcı'nın ders kitabıdır. Bu yönüyle ilginç (!) kitaptan alıntılar yaparak, durumu gözler önüne serelim. "Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarının ortak yanları çoktur. Bu toplarlarda birbirinden çok az farklı kültürler birbirini izlemiştir. Biri biterken hemen ardından bir yenisinin başladığı görülmüştür. Buralarda gelişen Türk kültür ve medeniyetleri, daha sonra batıya yönelerek batıya Avrupa'ya, güneye doğru inerek İran ve Mezopotamya'ya kadar yayılmıştır" ¹⁰³ daha sonra bir başka sayfada "Orta Asya'nın çeşitli ve değişik yerlerinde yapılan kazılarda daha başka değerli ve ilgi çekici

¹⁰¹ Mumcu, *Liseler İçin Tarih I*, s.22-23

¹⁰² Mumcu, a.g.e., s.26-27

¹⁰³ Nurer Uğurlu-Esergül Balcı, *Tarih Lise I*, s.29

eserler bulunmuştur. ....Bu kazılarda meydana çıkan eserler, dünyanın başka yerlerinde yaşayan insanların geri kaldıkları devirlerde, Türklerin kültür ve medeniyet alanında çok ileri gittiklerini göstermiştir" ¹⁰⁴ denilerek bir kesin yargıda daha bulunmaktadır. Aynı sayfada bu göçün yapıldığı yerler şöyle belirtilmiştir. "Bu büyük göçle Türkler, Hazar Denizi'nin güneyinden geçerek İran yaylası üzerinden Mezopotamya'ya inmışler, buradan Suriye, Mısır, Anadolu ve Ege Adalarına yayılmışlardır. Buralarda tarihin çeşitli devirlerinde birçok bağımsız Türk devletleri kurmuşlardır" ¹⁰⁵

Yazarlar bununla da kalmayıp, her uygarlığın ayrı ayrı işlendiği konularda da, bu iddialarını satır aralarına sokmaktadırlar. Çin Medeniyeti için "Çin'in Şensi ve Kansu bölgelerinde yapılan kazılarda ortaya çıkan buluntuların Orta Asya kültür ve medeniyetlerinin izlerini ve etkilerini açıkça taşıdığı görülmüştür. Bulunan bıçak, balta gibi madeni aletler renkli çömlekler ve işlemeli vazolar Anav'da ve Mezopotamya'da ve diğer Ön Asya ülkelerinde çıkan eserlerle yakın benzerlikler göstermiştir" ¹⁰⁶ denilirken Çin medeniyetinin kökeninde Türk etkisinin varlığı belirtilmeğe çalışılmaktadır.

Hint medeniyeti anlatılırken de, "... Ama Hindistan'daki kültür ve medeniyet kalıntılarıyla Orta Asya Anav Türk Kültür ve medeniyeti arasında birçok yakınlıklar ve benzerlikler olduğu görülmüştür. Bilindiği gibi Anav kültürü, Hint Medeniyetinden daha eskidir. Anav Türk kültürünü yaratanların, Hint medeniyetini de yaratmış oldukları görüşü araştırmalar sonucu ağır basmaktadır" ¹⁰⁷ denilerek aynı sahiplenme sürmektedir. Bu durum Mısır Medeniyeti için de sözkonusudur. Bu uygarlık anlatılırken, "Mısır'ın M.Ö. 4000 yıllarına doğru Suriye ve Filistin'den gelen Asyalı kavimlerin istilasına uğradığından ve gelenlerin yerli halkla karışarak Mısır halkını oluşturduklarından" ¹⁰⁸ söz edilmektedir.

Şaşırtıcı boyutlara ulaşan Türk Tarih Tezi'nin etkisi, Uğurlu-Balci ikilisinin Sümerlerin Türk olduğunu kesin bir dille ifade etmeleriyle zirveye ulaşmaktadır. Şöyle ki: "İlk Türk kavimleri göçünün büyük bir

¹⁰⁴ Uğurlu-Balci, a.g.e., s.32

¹⁰⁵ Uğurlu-Balci, s.32

¹⁰⁶ Uğurlu-Balci, s.39

¹⁰⁷ Uğurlu-Balci, s.45

¹⁰⁸ Uğurlu-Balci, s.65

*dalga olarak İran yaylası üzerinden Mezopotamya'ya gelmiş olduğu bilinmektedir. Bunlar tarihin ilk medeni kavmi sayılan Sümerlerdir. Araştırmalar Sümerlerin dillerinin "Sami ve Hint-Avrupa olmayıp Türkçenin de içinde bulunduğu "bitişkin" diller topluluğundan olduğunu göstermiştir. ....Bu da Sümerlerin Mezopotamya'ya doğudan Orta Asya topraklarından gelmiş olduklarını kanıtlamaktadır"*¹⁰⁹

Bu örnekler, ya da bu türün Türk Tarih Tezi'ni bir tabu olarak 1930'ların düşüncelerineden pek fazla bir farklılık göstermeden kitaplarına koyabildiklerini göstermektedir. 1930'ların, tüm dünya uygarlığının kökeninde Türk varlığını gösterme çabasını, bugünün kimi ders kitaplarında aynı biçimde varlığını sürdürmesi anlamlıdır. Bunun da ötesinde, bugünün tarih yazarlarının teze bu denli bağlanmaları da anlaşılması zor bir tavidir. Sümerlerin Türklüğünü yalnızca Türkçe ile aynı dil grubunda bulunmasından dolayı ilan etmek basit bir yaklaşım değil midir? Bilim alanında henüz ispatlanmamış bu iddiayı kesin ifadelerle öğrencinin önüne sunmak nesnellikle ne derece bağdaşır? Bu hareket biçimi, ders kitabı yazmak gibi sorumluluk gerektiren bir işin hafife alınmasından başka bir şey değildir.

Yıldız-Alptekin-Şahin-Bostan dörtlüsünde ise tezin kalıntıları daha yüzeysel ve basit bir biçimde değiştirilmektedir. Yazarlar, hiçbir milletin zevk için yer değiştirmediklerini¹¹⁰ belirttikten sonra göç konusunda şunları ifade etmektedirler:

"Türklerin ataları olarak kabul edilen Andronova insanı "göçebe savaşçı kitleler" halinde M.Ö. 1700'den sonra etrafa yayılmaya başladılar. İki asır sonra Altaylar ve Tanrı dağları bölgelerine yayılmışlardı. Yine aynı devrede Türklerin ataları Kazakistan üzerinden Maveräünnehr'e kadar yayılarak buralarda Akdeniz ırklarıyla temasa gelmişler, batıya doğru gidenler ise Fin-Ugor kavimleri ile karşılaşmışlardır.....Diğer bir topluluğun İran yaylasını geçerek Mezopotamya'ya gelmiş olmaları muhtemeldir. Bunlar ilk medeni kavim kabul edilen Sümerler'dir. Sümerler'in dili Sami ve Hind-Avrupalı

¹⁰⁹ Uğurlu-Balcı, s.54

¹¹⁰ Yıldız-Alptekin-Şahin-Bostan, *Tarih Lise 1*, s.28

dil grubundan olmayıp, Türkçenin dahil bulunduğu bitişken gruba mensuptur. Bununla beraber Sümerler'in Türk asıllı oldukları henüz kesinlik kazanmamıştır" ¹¹¹denilirken kesin bir ifadeden kaçınılmıştır.

Sümer-Turhal ikilisinin kitabında, Türk Tarih Tezi'nin etkileri çok azdır. Yazarlar Sümerlerin Türklüklerinden söz etmekle birlikte, bunun kesin ispatlanmış bir şey olmadığını da bildirmektedirler ¹¹². Aynı durum Merçil-Tarhan-Günel tarafından yazılan kitap içinde geçerlidir. Onlar da Sümerlerin Türklüklerinden söz etmelerine karşın, bunun kesinlikle ispat edilmiş bir bilgi olmadığını da belirtmişlerdir ¹¹³.

1930'lu yılların başında ilan edilen tezin etkileri Atatürk'ün ölümünden evvel yavaş yavaş azalmaya başlamıştı. Ancak bu azalma bilimsel alandadır. Oysa buraya kadar yapılan açıklamalar göstermiştir ki, Türk Tarih Tezi'nin etkisi, ortaöğretim kitaplarında günümüze kadar sürmüştür. Buradan da tezin bilimsel alandaki etkisi ile, ortaöğretim kitaplarındaki etkisinin farklı biçimde geliştiği sonucunu çıkarmaktayız. Çünkü 1930'ların sonlarından itibaren tezin etkisinin bilimsel alanda hafiflemesine rağmen, ortaöğretim düzeyinde etkinin sürekliliğini görmekteyiz. Üniversitelerimizde bir süre sonra bu tezin geçersizliği ilan edilirken devlet güdümündeki ders kitaplarında, bir ders kitabından ötekine geçerek, kutsal bir miras gibi günümüze kadar süregelmiştir. Türk Tarih Tezi'nin etkisini ders kitaplarında günümüze kadar gelmesinin nedeni, bunun Atatürkçülük adına bir devlet politikası olarak görülmesinden kaynaklansa gerektir. Bu durumun ortaya çıkmasında Atatürkçülüğü değişmez doğrular olarak görüp, onun düşüncelerini kalıplaştırmak isteyenlerin rolü vardır.

Oysa artık günümüzde Türk Tarih Tezi'ni geçerli kılabilen nedenler ortadan kalkmıştır. Türk ulusu, ulus olmanın bilincinde, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, kendine güveni olan, dünya uygarlığındaki yerini bulmuş bir ulustur. Bu durumda yapılacak en doğru şey, Türk Tarih Tezi'nin yaklaşık 60 yıllık kalıntıları kitaplar

¹¹¹ Yıldız-Alptekin-Şahin-Bostan, s.25-28

¹¹² Faruk Sümer-Yüksel Turhal, *Tarih Lise 1*, s.31-32

¹¹³ Erdoğan Merçil-Taner Tarhan-Zerrin Günel, *Lise 1 - Tarih 1*, .5

dan silmektir. Dönemin gereksinimlerinden kaynaklanmış ve misyonunun tamamlamış bu teoriler kompleksini artık yaşatmaya çalışmak gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu nedenle de bu konuların yer aldığı ünite, müfredat programlarından çıkarılmalı, böylece ders kitabı yazarları da geçerliliğine inanmadıkları bir konuyu yazmak zorunluluğundan kurtarılmalıdır.*

* Günümüzde, Orta Asya Tarihi ile ilgili çalışmalar yapan bilimadamları, eserlerinde Türk Tarih Tezi'nin adına dahi yer vermemektedirler. Bu konu ile ilgili olarak bakınız, Bahacddin Ögel, *İslamiyet'ten önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1984, Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, Ankara, 1971 ve İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ankara, 1977.